

Sygn. akt VI ACa 934/12

POSTANOWIENIE

Dnia 3 grudnia 2012 r.

Sąd Apelacyjny w Warszawie VI Wydział Cywilny w składzie:

Przewodniczący - Sędzia SA – Zofia Markowska

Sędzia SA – Małgorzata Manowska (spr.)

Sędzia SA – Agata Zajac

Protokolant: – sekr. sądowy Ewelina Murawska

po rozpoznaniu w dniu 3 grudnia 2012 r. w Warszawie

na rozprawie

sprawy z powództwa Stowarzyszenia Towarzystwo (...) w P.

przeciwko B. N.

o uznanie postanowienia wzorca umowy za niedozwolone

na skutek apelacji pozwanego

od postanowienia Sądu Okręgowego w Warszawie – Sądu Ochrony Konkurencji i Konsumentów

z dnia 10 kwietnia 2012 r.

sygn. akt XVII AmC 3782/10

postanawia:

I uchylić zaskarżony wyrok i pozew odrzucić;

II zasądzić od Stowarzyszenia Towarzystwo (...) w P. na rzecz B. N. kwotę 150 zł (sto pięćdziesiąt złotych) tytułem zwrotu kosztów postępowania apelacyjnego.

UZASADNIENIE

Pozwem z dnia 22 grudnia 2010r., skierowanym przeciwko B. N., prowadzącemu działalność gospodarczą pod firmą „(...)” B. N., Stowarzyszenie Towarzystwo (...) z siedzibą w P. wniosło o uznanie za niedozwolone i zakazanie wykorzystywania w obrocie z konsumentami postanowienia z pkt 14 wzorca umowy - Umowa o nauczanie języka obcego nr ... w brzmieniu: „W przypadku niemożności rozstrzygnięcia powyższych sporów na tej drodze o ich rozstrzygnięciu decydować będzie właściwy Sąd Powszechny z siedzibą w P. zgodnie z przepisami Kodeksu Cywilnego”.

Wyrokiem zaocznym z dnia 6 grudnia 2011 r. Sąd Okręgowy w Warszawie – Sąd Ochrony Konkurencji i Konsumentów uwzględnił powództwo.

W sprzeciwie od wyroku zaocznego pozwany, powołując się na treść art. 479 [43] k.p.c., wnosił o uchylenie zaskarżonego wyroku w całości oraz o odrzucenie pozwu.

Pozwany zaprzeczył, aby stosował wzorzec umowy zawierający zakwestionowane postanowienie - tak w chwili obecnej, jak i w okresie 6 miesięcy przed datą wytoczenia powództwa w grudniu 2010 r. Stwierdził, że zaprzestał stosowania zakwestionowanego wzorca umowy na wiele miesięcy przed tą datą.

Sąd Okręgowy w Warszawie – Sąd Ochrony Konkurencji i Konsumentów wyrokiem z dnia 10 kwietnia 2012 r. utrzymał w mocy wyrok zaoczny z dnia 6 grudnia 2011 r.

Sąd I instancji ustalił, że B. N. prowadzi działalność gospodarczą pod nazwą (...) B. N. z siedzibą w P. w zakresie usług edukacyjnych, związanych z nauczaniem języka angielskiego. W ramach przedmiotowej działalności przedsiębiorca wykorzystuje w obrocie z udziałem konsumentów wzorzec umowy o nazwie „Umowa o nauczanie języka obcego nr ...”, w którego pkt 14 znajduje się postanowienie o następującej treści: „W przypadku niemożności rozstrzygnięcia powyższych sporów na tej drodze o ich rozstrzygnięciu decydować będzie właściwy Sąd Powszechny z siedzibą w P. zgodnie z przepisami Kodeksu Cywilnego”.

Sąd Okręgowy uznał, wbrew zarzutom pozwanego, że powód posiada legitymację procesową do wytoczenia powództwa w niniejszej sprawie. Zgodnie bowiem z treścią art. 479³⁸ § 1 k.p.c. powództwo w sprawach o uznanie postanowień wzorca umowy za niedozwolone może wytoczyć każdy, kto według oferty pozwanego mógłby zawrzeć z nim umowę zawierającą postanowienie, którego uznania za niedozwolone żąda się pozwem. Powództwo może wytoczyć także organizacja społeczna, do której zadań statutowych należy ochrona interesów konsumentów, powiatowy (miejski) rzecznik konsumentów oraz Prezes Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów. Z załączonego natomiast do pozwu odpisu z Rejestru stowarzyszeń (...) wynika, że jednym z celów działania powodowego Stowarzyszenia jest ochrona interesów konsumentów.

Według Sądu I instancji pozwany, wbrew ciążącemu na nim z mocy art. 6 k.c. obowiązku, nie wykazał, że wycofał z obrotu zakwestionowany wzorzec umowy, a jeśli tak, to w jakim czasie przed wniesieniem pozwu to nastąpiło.

Sąd Okręgowy uznał, że zakwestionowane przez powoda postanowienie, zawarte pkt 14 stosowanego przez pozwanego wzorca umowy o treści: „W przypadku niemożności rozstrzygnięcia powyższych sporów na tej drodze o ich rozstrzygnięciu decydować będzie właściwy Sąd Powszechny z siedzibą w P. zgodnie z przepisami Kodeksu Cywilnego”, spełnia przesłanki niedozwolonej klauzuli wymienionej w art. 385³ pkt 23 k.c., ponieważ narzuca rozpoznanie sprawy przez sąd, który wedle ustawy nie jest miejscowo właściwy.

Sąd I instancji wskazał, że co do zasady zmiana właściwości miejscowej sądu jest dopuszczalna w sprawach konsumenckich, gdyż przepisy kodeksu postępowania cywilnego nie przewidują w tym wypadku właściwości wyłącznej. Jednakże zmiana ta może stanowić zagrożenie dla interesu konsumentów w sytuacji, gdyby wiązała się dla nich z nadmierną uciążliwością. W ocenie Sądu I instancji, zakwestionowane postanowienie w swej istocie ogranicza możliwość wyboru innego sądu, który mógłby być właściwym do rozpoznania sprawy wynikłej z umowy pomiędzy pozwanym przedsiębiorcą a konsumentem. Zapis ten wyłącza możliwość skorzystania zarówno z właściwości miejscowej ogólnej (art. 27 § 1 k.p.c.), jak i z właściwości przemiennej (art. 34 k.p.c.). W umowach z konsumentami natomiast zasada swobody umów ulega ograniczeniu ze względu na treść art. 385 [1] § 1 k.c. Dopuszczalne jest więc zawarcie we wzorcu umownym i w konkretnej umowie klauzuli prorogacyjnej, ale tylko wówczas, gdy nie narzuca ona sądu, który wedle ustawy nie jest miejscowo właściwy, czyli w praktyce chodzić będzie o wskazanie sądu właściwości ogólnej albo właściwości przemiennej. Zdaniem Sądu Okręgowego niezgodne z art. 385¹ pkt 23 k.c. są nie tylko postanowienia wyłączające w ogóle właściwość określoną przepisami procedury cywilnej, lecz również te, które ograniczają zakres możliwości przewidzianych w ustawie. Niewątpliwie prowadzi to bowiem do pogorszenia sytuacji konsumenta. Sąd I instancji uznał, że stosowane przez pozwanego postanowienie wzorca narusza interes konsumentów i pozostaje w sprzeczności z dobrymi obyczajami. Wyłącza ono bowiem możliwość wytoczenia powództwa przed sądem właściwym ze względu na miejsce zamieszkania konsumenta, a więc z reguły najbardziej dla niego dogodnym, jak również przed sądem właściwym według miejsca wykonania umowy. Sprzeczność z dobrymi obyczajami przejawia się natomiast w nierzetelnym i nierównorzędnym traktowaniu konsumenta jako

partnera, narzucaniu mu niedogodnych warunków dochodzenia swych praw przed sądem oraz wykorzystywaniu pozycji profesjonalisty.

Apelację od wyroku Sądu Okręgowego wniósł pozwany.

W apelacji zarzucił:

1. naruszenie przepisów postępowania mające wpływ na wynik sprawy, a to poprzez błędne zastosowanie (w istocie zaniechanie zastosowania) przepisu art. 479 (43) k.p.c. w zw. z art. 479 (42) § 1 k.p.c. oraz w zw. z art. 199 k.p.c. a przede wszystkim w zw. z art. 355 § 1 k.p.c., i rozpoznanie sprawy w miejsce odrzucenia pozwu z uwagi na rozszerzoną względem pozwanego skuteczność opublikowanych w rejestrze niedozwolonych klauzul umownych wyroków zapadłych w odniesieniu od analogicznych pod względem skutków klauzul umownych, względnie w miejsce umorzenia postępowania jako zbędnego, i to w sytuacji, gdy zaprezentowana przez Sąd Okręgowy w Warszawie wykładnia przepisu art. 479 (43) k.p.c. pozostaje: (1) w sprzeczności z celami określonymi postanowieniami dyrektywy Rady 93/13 EWG z dnia 5 kwietnia 1993 roku w sprawie nieuczciwych warunków w umowach konsumenckich oraz dyrektywy 98/27 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 19 maja 1998 roku o nakazach zaprzestania szkodliwych praktyk w celu ochrony interesów konsumentów, (2) w sprzeczności z istotną i celem wprowadzenia instytucji odrębnego postępowania w przedmiocie abstrakcyjnej kontroli wzorców umownych sprawowanej przez Sąd Okręgowy w Warszawie, ze wszystkimi jego odrębnościami, w tym z obowiązkiem publikacji, tj. w sprzeczności z przepisami od art. 479(36) k.p.c. do art. 479 (45) k.p.c., (3) wyrazem błędnego postrzegania prawa do sądu, w tym błędnego postrzegania gwarancji zastrzeżonych art. 45 Konstytucji w zw. z art. 1 i 2 k.p.c., (4) zignorowania treści, mocy, znaczenia i ugruntowanej wykładni przepisów art. 435 § 1 k.p.c., art. 452 k.p.c. oraz art. 458 § 1 k.p.c. zawierającej identyczne sformułowania, (5) podważaniem zasadności regulacji wprowadzonej art. 24 ust 1 i 2 podpunkt 2) ustawy z dnia 16 lutego 2007 roku (Dz.U.2007.50.331 ze zm) o ochronie konkurencji i konsumentów, i to celem implementacji ww. dyrektyw - a to wszystko w sposób szczegółowo opisany w uzasadnieniu apelacji;

2. naruszenie przepisów postępowania mające wpływ na wynik sprawy, a to poprzez błędne zastosowanie przepisu art. 217 § 2 k.p.c. w zw. z art. 232 k.p.c. w zw. z art. 227 k.p.c., poprzez dowolne pominięcie wniosków dowodowych powołanych przez pozwanego w samym sprzeciwie od wyroku zaocznego, tj. dowolne zaniechanie przeprowadzenia dowodu z dokumentów i wydruków załączonych do sprzeciwu lub powołanych w treści uzasadnienia sprzeciwu, w tym dokumentów składających się na rejestr niedozwolonych klauzul umownych prowadzony przez Prezesa Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów oraz zgromadzonych w aktach spraw zawisłych przed tut. Sądem a zapisanych za sygn. akt: XVII AmC 2047/09, XVII AmC 2011/09, XVII AmC 857/09, w sytuacji braku ustaleń poczynionych zgodnie z twierdzeniami strony wnioskującej, a czego konsekwencją stał się brak ustalania przez Sąd Okręgowy istotnej dla rozstrzygnięcia sprawy okoliczności, iż klauzule umowne analogiczne do zakwestionowanej w zaskarżonym wyroku, zostały już wpisane do rejestru niedozwolonych klauzul umownych, a w dalszej konsekwencji koniecznym jest o ile nie odrzucenie pozwu, to umorzenie postępowania.

W konkluzji skarżący wnosił o zmianę zaskarżonego wyroku Sądu Okręgowego w Warszawie - Sądu Ochrony Konkurencji i Konsumentów z dnia 10 kwietnia 2012 r. przez uchylenie wyroku zaocznego Sądu Okręgowego w Warszawie - Sądu Ochrony Konkurencji i Konsumentów z dnia 6 grudnia 2012 roku w zakresie jego punktu 1, 3 i 4, oraz w dalszej kolejności (a) odrzucenie pozwu, bądź to (b) umorzenie postępowania, bądź też (c) oddalenie powództwa w całości

Skarżący wnosił także o dopuszczenie dowodu z dokumentów i wydruków załączonych i przywołanych w uzasadnieniu sprzeciwu od wyroku zaocznego, a składających się na rejestr niedozwolonych klauzul umownych prowadzony przez Prezesa Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów oraz zgromadzonych w aktach spraw zawisłych przed tut. Sądem a zapisanych za sygn. akt: XVII AmC 2047/09, XVII AmC 2011/09, XVII AmC 857/09,

- na okoliczności treści wpisów w rejestrze prowadzonym przez Prezesa Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów, w szczególności na okoliczność, iż uznane zaskarżonym wyrokiem za niedozwolone postanowienie wzorca umownego, i to w zakresie wszelkich możliwych stosunków prawnych, zostało już i to kilkudziesięciokrotnie wpisane do rejestru

klauzul niedozwolonych, zaś powód nie wykazał jakichkolwiek odmienności uzasadniających ponowne rozpoznanie analogicznej sprawy, co przy uwzględnieniu rozszerzonej skuteczności wyroku, winno skutkować odrzuceniem pozwu w oparciu o przepis art. 199 k.c.

Sąd Apelacyjny zważył co następuje:

Apelacja zasługuje na uwzględnienie, o ile zmierza do uchylecia zaskarżonego wyroku i odrzucenia pozwu.

Zgodnie z art. 479 [43] k.p.c. wyrok prawomocny uznający postanowienie wzorca umowy za niedozwolone i zakazujący jej stosowania ma skutek wobec osób trzecich od chwili wpisania tego postanowienia wzorca umowy do rejestru, o którym mowa w art. 479 [45] par. 2 k.p.c.

Z dokumentów złożonych przez pozwanego, a nie zakwestionowanych przez stronę powodową wynika, że do rejestru postanowień wzorców umowy uznanych za niedozwolone, prowadzonego przez Prezesa Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów wpisane zostało postanowienie o treści „Spory wynikające z umowy i niniejszego regulaminu rozpatrywane będą przez Sądy powszechne w P.” (wpis z 6 grudnia 2010 r.). Powyższa klauzula tożsama jest z postanowieniem, co do którego stwierdzenia abuzywności domagał się powód niniejszym pozwem wniesionym już po dokonaniu wpisu do rejestru prowadzonego przez Prezesa Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów. Wobec powyższego rozstrzygnięcia wymagało wpływ art. 479 [43] k.p.c. na dopuszczalność prowadzenia procesu w sprawie niniejszej.

Stanowisko zajmowane przez Sąd Najwyższy w powyższej kwestii nie jest jednolite. W uchwale z dnia 19 grudnia 2003 r. (III CZP 95/03, OSNC 2005/2/25) Sąd Najwyższy wskazał, że powaga rzeczy osądzonej wyroku uznającego postanowienie wzorca umowy za niedozwolone wyłącza – od chwili wpisania tego postanowienia do rejestru (art. 497 [43] w związku z art. 365 i art. 479 [45] par. 2 k.p.c.) – ponowne wytoczenie powództwa w tym przedmiocie, także przez osobę nie biorącą udziału w sprawie, w której wydano wyrok. Następnie w uchwale z 7 października 2008 r. (III CZP 80/08, OSNC 2009/9/118) Sąd Najwyższy uznał, że rozszerzona prawomocność wyroku uwzględniającego powództwo o uznanie postanowień wzorca umowy za niedozwolone nie wyłącza możliwości wytoczenia powództwa przez tego samego lub innego powoda – w tym także przez organizację społeczną działającą na rzecz ochrony interesów konsumentów – przeciwko innemu przedsiębiorcy, niebiorącemu udziału w postępowaniu, w którym zapadł wyrok, stosującemu takie same lub podobne postanowienia wzorca, jak wpisane do rejestru, o którym mowa w art. 479⁴⁵ § 2.

Sąd Apelacyjny w składzie rozpoznającym sprawę podziela pogląd wyrażony przez Sąd Najwyższy w uchwale z 19 grudnia 2003 r. Sąd Najwyższy wyjaśnił w niej, że granicami podmiotowymi powagi rzeczy osądzonej objęte są w zasadzie strony procesu, a w wypadkach w ustawie przewidzianych także inne osoby; w takich wypadkach dochodzi do połączenia rozszerzonej prawomocności z powagą rzeczy osądzonej. Wypadki rozszerzonej podmiotowo prawomocności materialnej należy rozpatrywać nie tylko w aspekcie mocy wiążącej prawomocnego orzeczenia (art. 365 § 1), ale także w aspekcie powagi rzeczy osądzonej (art. 366). Sąd Najwyższy wskazał również, że wypadki rozszerzonej prawomocności i powagi rzeczy osądzonej można podzielić na dwie grupy; pierwszą stanowią wypadki, w których wyrok - ze względu na szczególny charakter przedmiotu osądu - skutkuje dla wszystkich i przeciw wszystkim (np. art. 435 § 1 i art. 458 § 1 k.p.c.), natomiast do drugiej grupy należą wypadki, w których wyrok skutkuje wobec osób trzecich ze względu na szczególny stosunek tych osób do jednej ze stron procesu i tylko wobec niej (np. wypadki następstwa prawnego, w tym objęte regulacją art. 192 pkt 3 k.p.c.). Tożsamość stron procesowych, jako warunek istnienia powagi rzeczy osądzonej, skutkującej w innej, późniejszej sprawie odrzuceniem pozwu (art. 199 § 1 pkt 2 k.p.c.), zachodzi więc, zdaniem Sądu Najwyższego zarówno wtedy, gdy w obydwu sprawach uczestniczą te same strony - bez względu na rolę procesową - ***jak i wtedy, gdy zamiast strony wcześniejszego procesu występuje jej następcą prawny lub inna osoba objęta w danym wypadku rozszerzoną prawomocnością.*** W dalszym ciągu Sąd Najwyższy wskazał, że przedstawiona koncepcja ujmowania rozszerzonej prawomocności materialnej w łączności z powagą rzeczy osądzonej, akceptowana przez przeważającą część doktryny, jak też znajdująca odzwierciedlenie w judykaturze Sądu Najwyższego (por. postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 3 grudnia 1971 r., III CRN 361/71, OSPiKA 1972, nr 10, poz. 179, oraz z dnia 27 kwietnia 1999 r., III CKN

48/99, nie publ.), pozwala przyjąć, że powaga rzeczy osądzonej wyroku uznającego postanowienie wzorca umowy za niedozwolone wyłącza - od chwili wpisania tego postanowienia do rejestru (art. 479⁴³ w związku z art. 365 i art. 479⁴⁵ § 2 k.p.c.) - ponowne wytoczenie powództwa w tym przedmiocie, także przez osobę nie biorącą udziału w sprawie, w której wydano wyrok; pozew obejmujący takie powództwo podlega odrzuceniu (art. 199 § 1 pkt 2 k.p.c.).

Sąd Najwyższy wyjaśnił również, że celem podstawowym postępowania w sprawach o uznanie postanowień wzorca umowy za niedozwolone jest usunięcie postanowień wzorca uznanych za abuzywne z obrotu ze skutkiem nie tylko dla stron procesu, lecz także wobec osób trzecich (erga omnes). Oznacza to w sposób oczywisty, zdaniem Sądu Apelacyjnego, że powaga rzeczy osądzonej wynikająca z rozszerzonej mocy wiążącej, o jakiej mowa w art. 479 [43] k.p.c. obejmuje również po stronie pozwanej innych przedsiębiorców, którzy posługują się wzorcem umowy zawierającym postanowienie wpisane do rejestru prowadzonego przez Prezesa UOKiK.

Z powyższych względów za niezasadne należy uznać stanowisko, że wyrok wydany w sprawie o uznanie postanowień wzorca umowy za niedozwolone eliminuje niedozwolone postanowienia tylko z konkretnego wzorca, a nie w ogóle z obrotu. Wyrok sądu ochrony konkurencji i konsumentów, uznając konkretne postanowienia wzorca umowy za abuzywne, wyłącza je z wszelkich wzorców umów, niezależnie od przedsiębiorcy posługującego się tym wzorcem. Natomiast inną kwestią jest indywidualne uzgodnienie z konsumentem takiego postanowienia i wprowadzenie go do umowy. Wskazać także należy, że kwestia zmiany okoliczności sprawy (czy też innych okoliczności sprawy) nie stoi na przeszkodzie odmowie odrzucenia pozwu w przypadku, gdy uznaje się, że rozszerzona moc wiążąca wyroku SOKiK pokrywa się z zakresem powagi rzeczy osądzonej. Takie okoliczności należałoby bowiem zaliczyć do zdarzenia o charakterze *causa superveniens*, prowadzącego do wygaśnięcia powagi rzeczy osądzonej. Takie okoliczności jednak w sprawie niniejszej nie zachodzą.

Zważyć przy tym należy, że stosownie do art. 479⁴⁵ § 3 rejestr postanowień wzorców umowy uznanych za niedozwolone jest jawny. Jawność ta pozwala przedsiębiorcom formułującym własny wzorzec na zapoznanie się z postanowieniami wzorców uznanych za niedozwolone, których stosowanie zostało zakazane, i respektowanie wyroku sądu, na podstawie którego wpis został dokonany. W przeciwnym razie stosowną interwencję powinien podjąć już Prezes UOKiK na podstawie art. 24 ustęp 2 pkt. 1 ustawy z 16 lutego 2007 r. o ochronie konkurencji i konsumentów (Dz. U. Nr 50, poz. 331 ze zm.).

Z tych wszystkich względów Sąd Apelacyjny uznał, że w sprawie niniejszej zachodzi przeszkoda do merytorycznego rozpoznania pozwu w postaci powagi rzeczy osądzonej i na podstawie art. 386 par. 3 k.p.c. orzekł jak na wstępie. Uchylenie zaskarżonego wyroku i odrzucenie pozwu niweczy postępowanie przed Sądem I instancji, łącznie z wydanym przez ten Sąd wyrokiem zaocznym. Stąd nie zachodziła potrzeba jego uchylenia. Sąd Apelacyjny przez przeoczenie jednak nie orzekł o zwrocie wyegzekwowanego od pozwanego świadczenia w zakresie kosztów procesu, co nie zamyka jednak przedsiębiorcy drogi do żądania ich zwrotu od strony powodowej.

O kosztach postępowania apelacyjnego orzeczono na podstawie art. 98 k.p.c.